

Charlatans in Tour

Ήταν όλοι εκεί. Και όλες. Οι γυναίκες του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς, όπως παρατήρησε η Wendy Brown. Νέοι και νέες άκουσαν με προσοχή τις απόψεις της ριζοσπάστριας πολιτικής φιλοσόφου γύρω από το κράτος σήμερα και τη σχέση του με τον νεοφιλελευθερισμό. Διανοούμενοι, οργανικοί και μη, συνοδοιπόροι και κριτικοί υποστηρικτές του ΣΥΡΙΖΑ. Αναρχικοί/ες με έντονο ενδιαφέρον για τη δικτατορία, το κεφάλαιο, το χρέος και τις αποικίες. Αφήσαμε τους καναπέδες μας και μείς λοιπόν και πήγαμε να δούμε τι συμβαίνει. Η Brown στο Goethe είπε όλα όσα ήθελε να ακούσει η καθεστωτική (βλ. αριστερή) και ανερχόμενη ιντελιγκέντσια του τόπου. Ένα θαυμάσιο αποτέλεσμα της ομιλίας της, συνδυασμός του θέματος με την επτέλεση οικειότητας, ήταν η αίσθηση πως το κοινό είναι φορέας μιας αλλαγής, το υποκείμενο της αντίστασης. Μήπως γιατί, όπως ακούσαμε κάπου, οι αριστεροί πρέπει να αισθάνονται ότι βρίσκονται πάντα σε μια σημαντική καμπή της ιστορίας; Εμείς αυτό ανικνεύσαμε αποτυπωμένο στα νεύματα, τις ματιές και τα αισιόδοξα και αμήχανα χαμόγελα που ανταπέδιδε το κοινό στη Brown. Η Brown γνωρίζει τα προβλήματα και τους αγώνες μας. Η Brown μίλησε για το 'μεγάλο', το 'καθολικό', το πρόβλημα που μας ταλανίζει όλους. Για το συλλογικό μας 'τραύμα'. Το κοινό έκανε τις συνδέσεις και όταν η Brown έκλεισε με αισιόδοξια, το κοινό ανατρίχιασε, γέλασε αμήχανα, απολαμβάνοντας την ταύτιση με το 'καινούργιο'.

Η αφήγηση της Brown ήταν ζυγισμένη ακριβώς για να προκαλέσει αποτελέσματα στο θυμικό αλλά και για να δώσει μια συνολική εικόνα της κατάστασης, όπως πρέπει να τη βλέπει η ελληνική αριστερά: ο νεοφιλελευθερισμός βάλλει εναντίον του έθνους-κράτους. Το διεθνές χρηματιστικό κεφάλαιο υποκαθιστά τους κυρίαρχους δημοκρατικούς θεσμούς και διαδικασίες. Το έθνος-κράτος παρουσιάστηκε σαν το βασικό ανάχωμα στην επέλαση του νεοφιλελευθερισμού, του διεθνοποιημένου χρηματιστικού καπιταλισμού. Εμείς ξέραμε μέχρι σήμερα, και το είχαμε μάθει και μέσα από βιβλία ανθρώπων σαν την Brown, πως όταν βλέπουμε έναν τέτοιο ανταγωνισμό (βλ. έθνος-κράτος vs παγκοσμιοποίηση) πρέπει να ψάχνουμε και να αναδεικνύουμε τους ανταγωνισμούς που επικρατούν κάτω από την εθνική γλώσσα, που γίνονται δευτερεύοντες. Αν είναι να 'επιστρέψουμε' στο έθνος-κράτος και στο πρόταγμα της εθνικής κυριαρχίας, νομιμοποιημένο μέσω σοσιαλιστικής ρητορικής, καλύτερα να μην ασχολούμαστε με τέτοιου είδους 'επαναστάσεις'. Επίσης, περιμέναμε από την Brown να επιδείξει μεγαλύτερη εμπειρική/ιστορική διακριτικότητα, γιατί όπως και να το κάνουμε, όταν προσπαθείς να περιγράψεις πλήρως όλο τον καπιταλισμό σε όλο τον κόσμο, θα υποπέσεις σε θεωρητικές αναγωγές και χονδροειδείς αφαιρέσεις. Και αυτό δεν βοηθάει. Από την άλλη μεριά, εμείς νομίζουμε πως έχει σημασία να επιστρέψουμε κάθε τόσο στο μερικό – στο εμπειρικό: γιατί δεν μιλάμε για τις συγκεκριμένες λογικές του γερμανικού καπιταλισμού; Του αγγλικού, του αμερικάνικου και του ελληνικού, του κινέζικου, του ινδικού και του ρωσικού; Γιατί αν ξεκινούσαμε με μια τόσο περίπλοκη κατάσταση δε θα μπορούσαμε να πούμε κάτι που να μας κάνει να αισθανθούμε πως υπάρχει μια διέξοδος, και μάλιστα, τόσο χειροπιαστή, όσο στο όραμα του Σύριζα ή του κάθε Σύριζα. Έτσι πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη την πιθανότητα το περιεχόμενο της ομιλίας και η ίδια η εκφορά να εξαρτάται πάντοτε από το συγκεκριμένο – αποτέλεσμα ακριβώς του ότι ήρθε καλεσμένη του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς, του 'think tank', ως πούμε, του Σύριζα.

Έτσι η αφήγηση της Brown καταλαμβάνει επάξια μια θέση μεταξύ μιας σειράς σύγχρονων αφηγήσεων διανοούμενων της Δύσης – του Zizek, της Butler, της Braidotti, του Δουζίνα, του Badiou, οι οποίες εξιστορούν την περίπτωση της Ελλάδας, εξομοιώνοντας την τελευταία με ιστορικά παραδείγματα παντελώς αναντίστοιχα. Έστω ότι ως διανοούμενοι της Δύσης οφείλουν να κάνουν κριτική στον ιμπεριαλισμό των χωρών τους, και έστω ότι η αποικιοκρατία συνεχίζει να λειτουργεί και σήμερα με πιο έμμεσους τρόπους (αυτό συμβαίνει βέβαια ήδη από τα '50s). Βασικό, όμως, είναι επίσης ότι αυτή η αφήγηση είναι και η πιο βολική για το κοινό που την δέχεται. Και αυτό δεν μπορεί να διαφεύγει της οξυδέρκειας των 'ριζοσπαστών φιλοσόφων'. Όλες/όλοι οι παραπάνω διανοούμενοι γνωρίζουν άριστα τα αντι-αποικιακά εργαλεία όσο και τις οριενταλιστικές παγίδες, ωστόσο στην περίπτωση της Ελλάδας φαίνεται να μην διστάζουν να κάνουν 'αποικιακού τύπου επισκέψεις και points' [π.χ. δεν ενδιαφέρονται για τις εδώ κοινωνικές αντιθέσεις, βάζουν το κράτος-Σύριζα μπροστά σαν να είναι η ναυαρχίδα της 'αντίστασης στο νεοφιλελευθερισμό' (όπως έκανε ο Zizek), αποσιωπούν το εθνικό σαν αντίθεση κ.τ.λ.]. Κανένα κεντρικό σημείο από τις θεωρίες τους δεν μπαίνει εξάλλου στις αναλύσεις/ομιλίες για την Ελλάδα. Η κριτική στον φιλελευθερισμό από την Brown κανονικά θα αφορούσε π.χ. κεντρικά και τον Σύριζα σε σχέση με την κριτική στο κράτος που έκανε στο *States of Injury* (1995) γύρω από τις πολιτικές welfare και warfare που ασκεί, [1] η κριτική στη λευκότητα της Braidotti δεν τίθεται φυσικά στην υπηρεσία της κριτικής στον ελληνικό φασισμό και τα πογκρόμ που λαμβάνουν χώρα κ. ο. κ.

Μολονότι οι διάφοροι αυτοί διανοούμενοι προτάσσουν τον 'κομμουνισμό' ή τη χειραφέτηση ή κάτι 'ριζοσπαστικό' για το μέλλον, η ουσία των λεγομένων τους όταν πρόκειται να έρθουν σε επαφή με την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα για την οποία καλούνται να τοποθετηθούν είναι είτε ξαναξεσταμένος λόγος 'anti-globalization' είτε φιλελεύθερες κοινοτοπίες. Έχουν απωλέσει εδώ και καιρό οποιαδήποτε αντίληψη για κίνημα, στρατηγικές ή οργάνωση, γιατί και οι ίδιοι/ιδίες (πλέον) δεν είναι κομμάτι κάποιου κινήματος αλλά σχεδόν ποπ σταρς με τα δικά τους φαν κλαμπ, π.χ. η Braidotti στην τελευταία της διάλεξη στην Αθήνα το 2015 περηφανευόταν ότι έγινε ιππότισσα από τη βασίλισσα της Ολλανδίας και ανακήρυξε την Ολλανδία ως ασφαλή τόπο για LGBT άτομα. Άραγε εννοούσε και LGBT μετανάστ(ρι)ες από το Μαρόκο ή αλλού; Ή ακόμη κι αν εννοούσε και αυτούς/αυτές, είναι εξίσου ασφαλής η Ολλανδία για 'ξένους'; Η κριτική στον νεοφιλελευθερισμό, που σαν λέξη έχει νομιμοποιηθεί στους λόγους τους να αντικαθιστά τον καπιταλισμό, υπονοώντας βέβαια πως ο νεοφιλελευθερισμός είναι ένα ακραίο, επιθετικό και απάνθρωπο στάδιο του κατά τα άλλα ανθρώπινου καπιταλισμού, είναι ήδη ένας προβληματισμός δυτικοκεντρικός, μιας και επί εποχών ανθρώπινου καπιταλισμού στη Δύση (π.χ. στις δεκαετίες '50 και '60) η 'ανθρωπινότητα' αυτή δοκιμαζόταν άσχημα μάλλον σε άλλες γωνιές του πλανήτη. Ενώ ο συνδυασμός αυτού του λόγου σήμερα με την θέαση των εθνικών συνόρων ως αναχώματος στη «νεοφιλελεύθερη επέλαση» (και άλλες τέτοιες μυστικοποιητικές εκφράσεις) δεν αποτελεί παρά νερό στο μύλο των σφαγείων που ετοιμάζονται. Άραγε δεν γνωρίζουν όσες/όσοι χρησιμοποιούν τα εν λόγω σχήματα πως οι οπαδοί τέτοιων λόγων και πράξεων στις αρχές της δεκαετίας του 2000 (π.χ. ο 'ριζοσπάστης' τότε αγρότης Ζοζέ Μποβέ) στελεχώνουν σήμερα τις μαύρες φάλαγγες της ΛεΠεν, του NPD κ.τ.λ.;

[1] Welfare state και warfare state, δηλαδή κράτος πρόνοιας και κράτος πολέμου. Για το *States of Injury* της W. Brown βλέπε και το κείμενο του fight back! στο παρόν τεύχος του 0151.

Σε άλλο κείμενο της Brown δημοσιευμένο το Φθινόπωρο του 2015 στο περιοδικό Dissent επιστρέφει κριτικά στον Μαρξ και συζητά τρεις θέσεις που περιπλέκουν τη κατάσταση κάπως περισσότερο από όσο άφησε να εννοηθεί στην πανηγυρική ομιλία στο Goethe. Έγραφε στην 1η θέση: **Το κεφάλαιο οργανώνει τα πάντα στο σύγχρονο κόσμο, και το κεφάλαιο απορρέει από την εκμετάλλευση της εργασίας.** Στη διάλεξη, ωστόσο, η Brown αρνείται πως η εκμετάλλευση της εργασίας αποτελεί την μοναδική ή κύρια πηγή είτε της αξίας είτε της ανθρώπινης δυστυχίας που σηματοδοτεί ο 'παγκοσμιοποιημένος καπιταλισμός'. Και αυτό γιατί ο καπιταλισμός σήμερα, λέει, είναι κατά βάση χρηματιστικός, δηλαδή παράγει αξία εκ του μη όντος. Ας πούμε δηλαδή ότι είναι απλή σχέση, χωρίς πρότερη υλικότητα, αλλά με φοβερά υλικά αποτελέσματα. Και αυτό μας φέρνει στο ότι, εάν το κεφάλαιο οργανώνει τα πάντα, αυτό συμβαίνει επειδή τα ανθρώπινα όντα των οποίων η μοναδικότητα έγκειται ότι είναι παραγωγοί της ίδιας τους της ύπαρξης, και άρα παραγωγοί της ιστορίας και του κόσμου τους. Και μας γεννάται αμέσως το ερώτημα, γιατί δεν δίνεται έμφαση, και δη στην ομιλία, και στην πιο μερική ιδέα που απορρέει από μια τέτοια οντολογική θεώρηση, δηλαδή, ότι η κάθε κοινωνία είναι παραγωγός της δικής της ιστορίας; Ότι, ας πούμε, η ελληνική κοινωνία είναι η ίδια ο δρών που καθορίζει την ιστορική της πορεία παρά δυνάμεις εκτός αυτής, σκοτεινές και φευγαλέες; Η απάντηση έρχεται χωρίς να μας ξαφιάσει: γιατί απλούστατα η θέση που θέλει να διατυπώσει είναι πως τα κράτη, άρα και οι κοινωνίες (ορισμένες εξ αυτών) δεν είναι πλέον κυρίαρχα. Η εξουσία έχει μετατοπιστεί εκτός επικράτειας. Να δεχτούμε βέβαια πως τα κράτη και οι κοινωνίες (ποτέ!) δεν ήταν αυτόρχεις, χωρίς σχέσεις/αλληλεπιδράσεις, αλληλεξαρτήσεις. Αλλά η Brown δεν θέλησε να πει αυτό. Θέλησε να πει πως η Ελλάδα δεν είναι κυρίαρχο κράτος, αντιθέτως είναι εξαρτώμενο κράτος, μια αποικία – όπως είπε και ένας εγχώριος διανοούμενος που τυγχάνει υπουργός εξωτερικών της χώρας. Έτσι αποκρύπτεται βέβαια πως το ελληνικό κράτος έχει δικά του συμφέροντα, στρατό, δυναμική επέκτασης κτλ. Αντ' αυτού η Brown, παρουσιάζει τον Σύριζα ως ένα λίγο-πολύ αντιποικιακό κίνημα, ως ένα φορέα αντίστασης που θα επαναφέρει την απωλεσθείσα κρατική κυριαρχία.

Θέση 2η: Η αλήθεια και η θεμελιώδης δυναμική του καπιταλισμού δεν εντοπίζονται στις αγορές. «Για τον Μάρξ», λέει η Brown, «οι κρυφές αλήθειες του καπιταλισμού βρίσκονται στην σφαίρα της παραγωγής – ο τόπος όπου φτιάχνονται τα πράγματα και απ' όπου ο καπιταλιστής αντλεί υπεραξία από την εργασία.» Τόσο που κείμενο όσο και στην ομιλία της, ωστόσο, έσπευσε να πείσει πως το παιχνίδι είναι πια χρηματιστικό. Αλλά αυτή η οπτική τι ακριβώς δικαιοσύνη και αναγνώριση επιφυλάσσει για τον μαφιόζικο ελληνικό καπιταλισμό, ο οποίος μια χαρά παράγει αρκετά πράγματα, είτε μιλάμε για πρωτογενή τομέα είτε για δευτερογενή; Οκ, δεν μιλάμε για την αγγλία στην βιομηχανική επανάσταση, αλλά τόσες χιλιάδες ανασφάλιστοι, χωρίς χαρτιά μετανάστες στην Ελλάδα που δουλεύουν νυχθημερόν με τα γνωστά στάνταρ επιπέδου μανωλάδας αυτοί τάχα που ήταν στο παραπάνω αφήγημα; Στην Ελλάδα λοιπόν, παράγουν οι μετανάστες με μαστίγιο και καρότο. Αλλά αυτά είναι φιλά γράμματα όταν γίνεται λόγος για μποντες, σπρεντς, και στρατηγικές "σοκ" που μικροαστικοποιούν την μεσαία τάξη (βλ. Ναόμι Κλάιν, στην οποία έγινε αναφορά στην ομιλία της Brown). Που καιρός να ασχοληθούμε με τους διεθνείς εργάτες/τριες στον ελληνικό χώρο. Όχι και πολύ πιστές στον Μαρξ οι προθέσεις, σωστά; Φανταστείτε πόσο ανώδυνα και ευχάριστα ήχησε αυτή η ανάλυση στα αυτιά του συνταξιούχου ακαδημαϊκού, του πολυτεχνίτη ή του νομικάριου φοιτητή, του ιδιοκτήτη ακίνητης περιουσίας: «εμείς είμαστε αυτοί που υποφέραμε, και όχι κανείς άλλος». Λοιπόν...

νομίζουμε πως τέτοιες προσεγγίσεις αίρουν την πολυπλοκότητα εντός ενός πλαισίου για να δείξουν τον ανταγωνισμό με ένα άλλο. Μεταθέτουν την έμφαση λέγοντας: «αυτή είναι η σύγκρουση!» Χειρότερα απ' όλα απεικονίζουν την Ελλάδα σαν έναν παράδεισο, καθαρό από ρατσισμό, εθνικισμό και φασισμό. Too good to be true.

Θέση 3η: Ο καπιταλισμός έχει ενόρμηση για τη ζωή και ενόρμηση θανάτου. Μπορεί ο καπιταλισμός να παράγει ο ίδιος τους νεκροθάφτες του, όπως λέει η Brown, αλλά παράγει και πόλεμο. Πόλεμο, με όλη την σημασία της λέξης. Από τον κοινωνικό πόλεμο μεταξύ των 'μέσα' και των 'έξω' στις μητροπόλεις, μέχρι και τον πόλεμο τον δια-κρατικό. Η Brown παραδόξως μέσα σε μια τέτοια παγκόσμια ατμόσφαιρα όπως η σημερινή δεν είπε τίποτα για μετανάστες που πνίγονται κατά χιλιάδες, για την Σένγκεν και τα σύνορα που έχουν ως άλλη όψη την εκμετάλλευση, για το πέρασμα από χώρα σε χώρα, ούτε για τις ισοπεδωμένες πόλεις σε Συρία, Ερυθραία, Αφγανιστάν, Λιβύη, ούτε για το IS και τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, τη στρατιωτικοποίηση της Μ. Ανατολής και το ενδεχόμενο ενός γενικευμένου πολέμου. Δεν είναι ακριβώς ότι η επικαιρότητα στερεί από κανέναν μας θέματα για τέτοιες αναφορές, έτσι; Βέβαια, αν πράγματι μιλούσε κανείς για τέτοια πράγματα, θα ήταν μια άλλη εισήγηση και το κοινό θα αποχωρούσε προβληματισμένο, γιατί το κράτος του θα φαινόταν περισσότερο σαν ένας φορέας εξουσίας που εγγενώς ενδιαφέρεται για τον πληθυσμό του (π.χ. πως να αφήσει τόσους μετανάστες μέσα και με ποιους τρόπους να τους διαχειριστεί με μέγιστο όφελος και την ελάχιστη απειλή για την εθνική συνοχή... ξέρετε... τέτοιες κοινοτοπίες...). Έτσι, όμως, όπως γίνονται τα πράγματα, το κοινό θα παραμείνει ήρεμο και γαλήνιο. Το κοινό, μέρος του γενικού πληθυσμού, αξιόμαχο θα μπορεί και πάλι να υπερασπιστεί την κρατική υπόσταση και ακεραιότητα, και – γιατί όχι; – αν χρειαστεί να γίνει αυτό που λέμε 'κρέας για κανόνια'. Με αυτή την έννοια η ομιλία της δεν ήταν κριτική αλλά κολακευτική. Παρόλες τις καλές αντιποικιακές προθέσεις, η Brown, μίλησε σε μια 'κοινότητα αγωνιζομένων' για τα πολιτικά και κοινωνικά της δικαιώματα στην εργασία, την εκπαίδευση, την πρόνοια κτλ. Και τα υπόλοιπα – μετανάστες, ρατσισμός, πόλεμος, κράτη – τα έχωσε κάτω από το συρτάρι. Τώρα το μάθαμε, το ξέρουμε. Στους ψηφιακούς κόσμους των Occupy και των εβδομαδιαίων κινημάτων με τους διάπτοντες διανοούμενους αστέρες του, μπορεί τριγύρω να έχει πόλεμο το μενού αλλά σου προσφέρεται τουλάχιστον άμεσα και ανακουφιστικά μια μεγάλη απόλαυση... ανήκεις στο 99% μεγάλε και οι 'άλλοι', οι δέκα κακοί καπιταλιστές είναι μόλις το 1%. Ένα ντου τους έχουμε. Τώρα απλά ψάχνουμε πως μας κοροϊδέψανε έτσι. Αλλά μη στεναχωριέστε, είμαστε πολύ κοντά στο να παραχθεί ο μαγικός ζωμός που θα μας κάνει παντοδύναμους κι όλα αυτά που γράφουμε απέχουν πολύ της ειρωνείας, όπως κι όλα αυτά που μας λένε απέχουν πολύ του κυνισμού.

Antifa negative

